

Nihat Sargın

TIP'li Yıllar
(1961 / 1971)

Anılar – Belgeler

Sosyal Tarih Yayınları

Belge-Araştırma Dizisi

© Bu yapıtın telif hakları TÜSTAV İktisadi İşletmesi'ne aittir,
izin almadan kullanılamaz.

Yayına Hazırlayan

Abdurrahman Atalay

Birinci Basım: FELİS Yayınları Nisan 2001

İkinci Basım: Ekim 2020

ISBN: 978-605-4513-58-1

TÜSTAV İktisadi İşletmesi

Meşrutiyet Mahallesi, Hacı Mansur Sokak

No: 10 A Blok Kat:3 No: 64 34363

Şişli-İstanbul

Tel: (+90) 212 237 98 92

<http://www.tustav.org>

bilgi@tustav.org

Baskı-Cilt

İnkılap Kitapevi Baskı Tesisleri (Sertifika No: 44066)

Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8

Yenibosna - Bahçelievler / İstanbul

Tel: 0212 496 11 11

Partili arkadaşlarıma

Bu kitap, Türkiye işçi sınıfı hareketinin en önemli kilometre taşlarından birini oluşturan Türkiye İşçi Partisi(1961-1988)'nin 1961-1971 yılları arasındaki tarihini anlatıyor. Bu kitap adları yaşadıkları sokaktaki komşuları, çalıştığı işyerindeki arkadaşları ve polisin dışında bilinmeyen ama bu tarihin gerçek yaratıcısı ve kahramanı Türkiye İşçi Partisi'nin onurlu ve sıradışı üyelerinin öyküsünü anlatıyor. Ve bu kitap titizce korunmuş yüzlerce belge ve doğrudan yaşanmış yüzlerce olayla hem Türkiye'nin çok partili yaşamının en önemli dönemlerinden birine hem de Türkiye işçi sınıfı hareketinin uzun ömürlü ilk açık siyasal örgütlü mücadelesine tarih önünde tanıklık ediyor.

İçindekiler

<i>Nihat Sargın'ın Anısına Saygıyla – TÛSTAV</i>	25
<i>Nihat Sargın</i>	26
<i>Önsöz</i>	31
45'lerden 62'ye	37
<i>Bir Şubat gecesi</i>	37
<i>Boran'la tanışıklığım</i>	39
<i>Bir imza olarak Aybar</i>	41
<i>Artık partili idim</i>	43
<i>İlk tutukluluğum</i>	44
<i>Aybar'la tanışıklığım</i>	47
<i>Yeniden örgütlenme söz konusu olabilecek mi?</i>	49
<i>Baştumar'ı cezaevinde ziyaret</i>	50
27 Mayıs'a Doğru	52
<i>DP iktidarının son yılları</i>	52
<i>Tahkikat Komisyonu kuruluyor</i>	53
<i>Bu dönemin başlıca sol partileri</i>	54
<i>6/7 Eylül 1955</i>	55
<i>Sorunlu yedek subaylık</i>	56
<i>27 Mayıs'a gelirken</i>	57
27 Mayıs ve sonrası	58
<i>27 Mayıs'ın zikzakları</i>	59
<i>14'ler uzaklaştırıldı</i>	60
<i>Türkiye İşçi Partisi kuruluyor</i>	61
<i>47'nin yeni sendikaları</i>	62
<i>Sendikal alandan politik alana</i>	63
<i>TİP kurucuları büyük iş görmüşlerdir</i>	64

Parti'nin ilk yılı	65
Aybar'ın Gürsel'e mektubu ve basın toplantısı	65
Anayasa halkoyuna sunuluyor	66
TİP'in ilk tüzük ve programı	67
Türk-İş ve sendikacılarla ilişkiler	68
TİP seçime katılamıyor	69
Yeni gelişmeler	70
Aybar TİP'in genel başkanı oluyor	71
Temel Hakları Yaşatma Derneği	72
Kuruluş	73
Derneğin amacı	73
Derneğin ilk etkinlikleri	76
Cumhurbaşkanı ile görüşme	77
TİP'e kaydoluyorum	77
Aybar'lı ilk yıl	79
Yeni tüzük, yeni yönetimle yeniden doğuş	79
Tüzüğün "karakter ve amaç" maddeleri	80
Yeni tüzükten ilginç noktalar	81
Aybar'ın Yön'cülerle görüşmesi	86
Yeni GYK'nın ilk toplantısı	88
Türkiye İşçi Partisi sol kulvarda artık tek başına	88
TSP TİP'e katılıyor	88
Çalışanlar Partisi	89
Sosyalist Kültür Derneği (SKD)	90
SKD girişimcileriyle toplantı	91
TİP'ten istenen kurucular	93
SKD hakkında Soysal ne diyor	94
Propaganda, örgütlenme çalışmaları ve saldırılar	94
Aybar'ın yeni GYK toplantısını açış konuşması	95

<i>Faşist tosuncuklar işbaşında</i>	98
<i>Beş partinin beşi de bir</i>	100
<i>Beyaz Saray toplantısı</i>	101
<i>Parti'nin açtığı resim sergisi</i>	103
<i>Saldırının iç cephesi: Muşlu istifa ediyor</i>	103
<i>Gürsel paşanın TİP hakkındaki sözleri</i>	104
<i>Kurucuların basın toplantısı</i>	105
<i>Şişli ilçesinin açılış töreni, gene saldırdılar</i>	106
<i>Saldırı önceden biliniyordu</i>	107
<i>Başbakan İnönü ile görüşme</i>	109
<i>Türk-İş'in "Komünizmi Tel'in" mitingi</i>	110
<i>Saldırı kampanyası niçin başarılı olamadı</i>	111

Kurumlaşma çabalarıyla I.ci Büyük Kongre'ye doğru 115

***Merkez bürolarının oluşturulması ve çalışmaları* 115**

Bürolarda işçi üye yoktu 116

***Merkez Hukuk Bürosu ve Anayasa'ya aykırı yasalar* 118**

GYK'nın üçüncü toplantısı, Ağırnaslı Parti'ye giriyor 119

Anayasa Mahkemesi'nde açılan iptal davaları 119

İdam cezasına karşı 120

141-142'ye karşı 121

Bilimsel yayınlar için küçük bir ışık 123

141-142'ye son nokta 124

***Bilim ve Araştırma Bürosu ve ilk tartışma* 125**

Tartışma Sosyal Adalet'e yansıyor 126

Program Taslağı'nın Ana Çizgileri 130

Tüzüğün 2.ci maddesinin Program'a yansıyan biçimi 131

Büyük Kongre'ye sunulacak karar tasarıları,

Örgüt'ün uyanıklığı 133

***Propaganda ve Basın Bürosu, Sosyal Adalet dergisi* 135**

Kimler için dergi:

<i>Aydınlar mı, geniş halk kitleleri, emekçiler mi?</i>	136
<i>İlk sayı, dikkati çeken sayfa düzeni</i>	138
<i>İlk başarısızlık</i>	139
<i>İstanbul'dan Ankara'ya, haftalıktan aylığa</i>	140

Genel Yönetim Kurulu'nun Gaziantep toplantısı

Kürt sorunu, Ortak Pazar'a hayır	141
<i>Saldırı girişimleri sonuçsuz kaldı</i>	141
<i>Kürt sorununa ilk eğiliş</i>	142
<i>Ortak Pazar'a hayır</i>	143
<i>141-142 yerine</i>	145

63 yazı: Mali sıkıntılar, badireler arasında

örgütlenme çalışmaları	146
<i>Kestirme yol yoktur</i>	146
<i>Değişmeyen sorun: Mali sıkıntı</i>	148
<i>Bağış, ama ne pahasına</i>	150
<i>Doğu, benim için ilk kez</i>	150

1963 Yerel seçimleri:

Türkiye İşçi Partisi'nin katıldığı ilk seçim	153
<i>İlk seçim genelgeleri</i>	155
<i>Aday listeleri üzerine</i>	155
<i>Elbette TİP'lilerin propagandası da başka olacaktır</i>	156
<i>Seçim sonuçları</i>	158
<i>Gültepe'de seçim: Duvarcı Mehmet ne demişti</i>	158

Birinci Büyük Kongre

Kongre öncesi	161
<i>Gündemde Kıbrıs</i>	161
<i>Kongrenin bileşimi üstüne</i>	163
<i>Adaylığım konusunda ikircim ve çekincelerim</i>	164
<i>140 üye aday tavsiye listesinde</i>	165
<i>Çalışma raporu üstüne</i>	166

<i>Parti istisnasız hepimiz için okuldur</i>	167
Kongre günleri	167
<i>Kar altında tohum</i>	167
<i>Aybar'ın verdiği görev: GYK üye sayısı artırılınsın</i>	169
<i>Kongrenin ilk günü</i>	170
<i>Tüzük değişikliği önerileri, Kongre delege sayısı</i>	172
<i>Sağlam, inançlı, dar bir kadro mu?</i>	172
<i>Çift liste, çift sandık</i>	175
<i>Oylama sonuçları</i>	176
<i>Program onaylanıyor</i>	177
Kongre sonrası	177
<i>İlk GYK toplantısı: Kongre sonuçlarının gölgesinde</i>	177
<i>22'ler muhtıra veriyor</i>	178
<i>Muhtıra ne istiyordu</i>	179
<i>GYK olağanüstü toplantıyor</i>	180
<i>Muhtıra yanıtlanıyor</i>	182
<i>9'ların direnmesi üzerine</i>	183
<i>Kongrede kulis hikâyesinin gerçeği neydi</i>	184
Birinci Büyük Kongre'den 65 seçimlerine	187
<i>Genel Yönetim Kurulu'nun Bursa toplantısı ve Kıbrıs sorunu</i> ..	187
<i>Kıbrıs dolayısıyla koparılan fırtına</i>	188
<i>MYK'daki tartışma: Yeni bir açılım için önce Kurul kararı</i>	191
64 Kısmi Senato seçimleri ve sonrası	193
<i>Her yıl bir seçim nasıl oluştu</i>	193
<i>Seçime sokulmadık</i>	194
<i>Aybar'ın bağımsız adaylığı da mümkün olmuyor</i>	195
Örgüt 65 seçimlerine hazırlanıyor	196
<i>15 il konusunun çözümlenmesi, kimi örnekler</i>	197
<i>Valiliklerden de belge istiyoruz</i>	202

Örgüt çalışmaları sırasındaki kimi gözlemler	205	
Yüksek Seçim Kurulu'nun ilke kararları	205	
Muhtar olamazsınız	206	
Genel Yönetim Kurulu'nun Eylül toplantısı		
Bağımsız dış politika	206	
Basınla ilişkiler, partili basın	207	
İzmir'deki görevim	208	
Aybar'lı akşam yemeklerine son	209	
Reşit Güçkıran	210	
Tek TBMM üyemiz Ağırnaslı Parti'den ayrılıyor		211
Arsal, Ağırnaslı ve Aybar arasındaki ilişkiler	212	
64'ün bilançosu: Maya tuttu (mu?)		216
Çember kırıldı, duvar yıkıldı	217	
65, saldırularla birlikte geliyor		218
İnönü hükümeti düşürülüyor, Demirel Başbakan Yardımcısı	218	
CHP'nin getirdiği son değişiklikler, millî bakiye sistemi	219	
İçişleri Bakanlığı 15 ilde tam örgütlü olduğumuzu reddediyor	220	
Yüksek Seçim Kurulu seçimlere katılacağımızı ilân etti	220	
Zonguldak işçi mitingi ve sonrası,		
Türk-İş TİP'i ordu ile karşı karşıya getirmek istiyor	221	
Tarih önünde davacı biziz	223	
GYK'nın İstanbul toplantısı, sonuçsuz kalan saldırı girişimi	224	
Akhisar tecavüzü	225	
Parti çelengi ne demektir	229	
9/10 Mayıs GYK'nın Ankara toplantısı	230	
Bursa kongresi, saldırı doruk noktasında	231	
Cemgil'i yakından tanımak gerekir	233	

1965 Seçimleri	237
Seçim öncesi	237
<i>İki kişi bile gelseler Meclis çalışmaz</i>	237
<i>Siyasi Partiler yasası, oyun içinde oyun</i>	239
<i>Aday adaylıkları, önseçimler</i>	244
<i>MYK'nın "önseçim"i</i>	246
<i>Seçimler daima sürprizlere açıktır</i>	249
<i>Seçim kampanyası: Çekmekten çok çarpıcı ve sarsıcı</i>	250
<i>Aybar'ın Başkanlığında propaganda gezisi</i>	252
<i>Adana'daki tezgâh</i>	256
Seçim günü	259
<i>Mîna yoldaşım</i>	261
Seçim sonrası	262
<i>Seçim sonuçlarının partimiz açısından değerlendirilmesi</i>	262
<i>Suskunluk günü</i>	263
<i>MYK'daki seçim</i>	264
<i>YSK'ya itiraz</i>	266
<i>Meclisin ilk günü</i>	269
<i>Çavuşun hikâyesi</i>	271
65 Seçimlerinden 66 Senato Seçimine	275
TİP Meclis'te	275
<i>İkili anlaşmalar ve Amerikan üsleri</i>	275
<i>Ne Amerika, ne Rusya</i>	277
<i>"Üs yok, tesis var"muş</i>	278
<i>Boran konuşuyor: NATO'dan çıkalım</i>	281
<i>TİP'in yasa önerileri</i>	281
Mecliste grup, SPK yürürlükte:	
Parti'ce yeni duruma uyum sorunu	283
<i>65'in son GYK toplantısı</i>	283

<i>Seçim sonu kendini gösteren kimi “sıkıntı”lar ve sıkıntılılar</i>	283
<i>SPK'ya uyum, Ankara'ya nakil,</i>	
<i>Büyük Kongre: Ne zaman ve nasıl</i>	288
<i>Yönetmeliklere gelince</i>	289
<i>GYK'nın olağanüstü toplantısı, Büyük Kongre sonbaharda</i>	289
<i>Örgütün uyumu: İl başkanları toplantısı</i>	292
<i>Revizyon, uyum derken</i>	294
<i>Eşkiyanın bu gece ne yapacağı... ..</i>	297

66 Senato seçimi	299
<i>Seçim öncesi hazırlıkları</i>	299
<i>Ankara'dan senatör adaylığım</i>	300
<i>Seçim sonuçları</i>	301
<i>Son gün karşılaştığımız büyük tertip</i>	302

66 Senato Seçiminden İkinci Büyük Kongre'ye 307

<i>Dışımızdaki olgular</i>	307
<i>Yeniden karanlık bulutlar</i>	307
<i>Ortanın Solu nedir, ne değildir</i>	309
<i>Yön'ün açtığı tartışma</i>	310

<i>Parti çalışmaları</i>	313
<i>Varto depremini yerinde inceleme, Hükümet'e gensoru</i>	313
<i>Şekerbank kredileri hikâyesi</i>	314
<i>“Amerikalılara karşı pasif direnme” kampanyası</i>	315
<i>GYK'nın Temmuz toplantısı,</i>	
<i>B. Kongre'nin bileşimi.</i>	317

<i>Büyük Kongre'nin olağanüstü toplantısı</i>	318
<i>Şerafettin Atalay kardeşim</i>	320

<i>İkinci Büyük Kongre hazırlıkları</i>	323
<i>GYK'nın Eylül toplantısı, 53.cü maddede değişiklik isteniyor</i>	323
<i>Önerinin Büyük Kongre'deki encamı</i>	326

<i>Genelgeyle tüzük yorumu? Bizde “emredici vekâlet” yoktur</i>	328
<i>Avcioğlu ve Belli: Parti'deki izdüşümler</i>	329
<i>İstanbul il kongresi ve kopan fırtına</i>	329
<i>Kıvılcımlı'nın parti üyeliğinin reddi</i>	333
<i>Balaban'ın parti üyeliği ve delegeliği</i>	334
<i>Merkez Haysiyet Divanı'na sevk ve Divan'ın kararı</i>	335
<i>Dedikodu yumağı</i>	338
<i>Aybar'ın Ankara kongresine mesajı</i>	339
<i>Başar ne diyor</i>	342
<i>Parti dışında ve içinde</i>	343
<i>Saatleri geri aldılar</i>	344
İkinci Büyük Kongre ve ertesi	347
<i>Kongre günleri</i>	347
<i>Doktorun öyküsü</i>	347
<i>Altan Kongre Başkanı</i>	348
<i>Aybar konuşuyor</i>	349
<i>Raporlar okundu</i>	350
<i>Malî durum</i>	352
<i>Çalışma Raporu üzerine görüşmeler</i>	353
<i>Eleştirileri Boran yanıtıyor</i>	357
<i>Kongre'nin kararları</i>	359
<i>Aday tavsiye listesi</i>	361
<i>Seçimler</i>	361
<i>Genel Merkez Ankara'da</i>	362
<i>Yeni dönemin ilk GYK toplantısı</i>	362
<i>Profesyonel partcilik</i>	364
<i>G. Merkez Ankara'ya naklediliyor</i>	365
<i>Bir tabelâ hikâyesi ve bir başkası</i>	367
<i>Parti'nin dolaylı kazanımları</i>	369
<i>Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF)</i>	369

<i>Russell Mahkemesi</i>	371
<i>Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK)</i>	372

1967: Seçimsiz yıl 375

Etrafımızdaki olaylar 375

<i>Yerel seçimler ertelendi</i>	375
<i>Yunanistan'da faşist darbe</i>	375
<i>İsrail - Arap savaşı</i>	376
<i>Yurtta durum</i>	377
<i>Büyük uyanış</i>	378

Meclis çalışmaları 379

<i>“Muktedir” komutan Tural</i>	379
<i>Hodri meydan</i>	380
<i>Yön'ün yorumu ve “ötekilere benzemek”</i>	383
<i>Meclis çalışmalarının göze çarpmayan bir yanı</i>	385

Geziler 386

<i>Ege gezisi</i>	386
<i>Nisan gezileri ve saldırılar</i>	388
<i>Altan'ın İzmir gezisi</i>	390

Altan'ın dokunulmazlığı 393

Parti içi meseleler 397

<i>GYK Temmuz toplantısı</i>	397
<i>Toplantıdan önce</i>	398
<i>MYK ve GYK'da görüşme ve oylamalar</i>	400
<i>Sevk istemi</i>	403
<i>MHD kararı ve sonrası</i>	405
<i>Şişli ilçe kongresi</i>	405

Doğu gezilerimiz ve “Doğu Uyanış Mitingleri” 411

<i>Silvan mitingi</i>	411
-----------------------------	-----

Doğu “uyaniş” mitingleri	414
Ziya arkadaşım	415
GYK Ekim toplantısı	417
CHP’nin konumu ve “Akis”in sataşması	418
Sohbet toplantıları	423
Bir sohbet toplantısı	423
Üye deyince	427
“TİP Haberleri” ve Parti yayınları	432
“TİP Haberleri”	432
Parti yayınları	434
Altan’ın kitap ısrarı ve Parti’nin kitapları	438
1968’in ilk dört ayı	441
“NATO’ya Hayır!” kampanyası	441
GYK’ya sunulan rapor	441
“NATO’ya Hayır!” kampanyası	446
Boran’ın konuşması: Niçin NATO’dan çıkmalıyız	447
Akdeniz İlerici Partiler Konferansı	450
Temsilci ile görüşme	450
Hazırlık toplantısı	453
Konferans toplanıyor	455
“Millî Bakiye Sistemi”nin kaldırılması ve Meclisteki saldırı	457
Demirel - İnönü anlaşması	457
Yeni yasa ne getirip, ne götürecekti	458
Mecliste saldırıya doğru	461
Aren konuşuyor	462
Saldırıyorlar	465
Saldırı niçin yapıldı	468
Millî bakiye sistemi kaldırıldı	468
Anayasa Mahkemesi’nin kararı	469

Olaylı Karadeniz gezisi	470
<i>Kışkırtıcı ajan ve diğer denemeler</i>	470
<i>Gezinin ilk günü: Samsun</i>	474
<i>Fatsa: Öncesi ve sonrasıyla saldırı</i>	475
<i>Ordu İl Kongresi</i>	480
<i>Giresun: Bana sosyalizmi öğreten...</i>	485
<i>Trabzon: Gençlerden kurulu genç parti</i>	486
FKF Kongreleri ve yeni örgütlenmeler	487
<i>FKF'nin İkinci Kongresi</i>	487
<i>Dev-Güç kuruluyor</i>	489
<i>FKF'nin yeni kongresi</i>	489
1968 Seçimleri	491
Seçimden önce	491
<i>Birçok seçim birarada</i>	491
<i>"Sınıf" mı, "horlanma" mı?</i>	491
<i>Önseçim, öncesi ve sonrası</i>	494
<i>İzmir'de seçim kampanyası</i>	496
<i>Genel Merkez'in kampanyası</i>	503
Seçimden sonra	505
<i>TİP: Oyunu artıran tek parti</i>	505
<i>İstanbul'da yerel seçim: Sürpriz sonuçlar</i>	507
<i>Neclâ arkadaşım, can arkadaşım</i>	509
68 Haziran seçimlerinden Üçüncü Büyük Kongre'ye	513
Gençlik hareketleri	513
<i>68 Baharı</i>	513
<i>Yüksek öğrenim gençliğimizin boykot hareketleri</i>	514
<i>Konu Meclis'te, TİP sözcüsü Boran</i>	515

Konya’da gericiliğin başkaldırısı	518
Osmaniye olayları	518
Konya olayları	519
Olayların sonrası	520
İzmir’deki provokasyon	521
Hisar camiinde bomba	521
İlk şehidimiz Demircioğlu	525
17-18 Temmuz gecesi, Vedat komada	525
MYK’nın olağanüstü toplantısı	526
Vedat, ilk şehidimiz	528
Ruhi Su’nun marşı	529
Çekoslovakya olayları ve Parti’deki yansımalar	530
Çekoslovakya olayları	530
Aybar’ın konu ile ilgili konuşma ve demeçleri	531
Boran’ın Çekoslovakya Olayları’na ilişkin makalesi	533
Konunun GYK’daki uzantısı	536
GYK toplantısı	537
Toplantı öncesi	537
GYK toplantısı	539
Olaylı MYK toplantısı ve sonrası	543
Aybar’ın yadırganan sözleri	543
5’li önerge	546
Sırtından hançerleme	548
Aybar’ın odasında	549
Kişisel yönetim ve Parti’yle özdeşleşme üstüne	550
Konuşmanın “reviş”i içinde	551
İzmir İl Kongresi ve gecesi	553
GYK’nın olağanüstü toplantısı	554
Aybar’ın Ekinci’ye okuttuğu “iddianame” ve sonrası	554
Sivas İl Sekreteri’nin hikâyesi	557

Üçüncü Büyük Kongre 561

Kongre'nin açılışı	561
<i>Aybar'ın Kongre'yi açış konuşması</i>	562
<i>Kongre'ye damgasını vuran</i>	563
<i>Kongre'de beşler de konuşacaklar</i>	564
<i>Sadun Aren konuşuyor, sâkin ve kesin</i>	565
<i>Şaban Erik: Başkan arkadaş</i>	567
<i>Nihat Sargın: Unutulan özeleştiri</i>	571
<i>Behice Boran: Görüş farkları, tartışmalarla birlikte b i r l i k</i>	574
<i>Minnetullah Haydaroğlu:</i>	
<i>Partimiz çocukluktan delikanlılığa geçiyor</i>	580
<i>İdris Küçükömer: Parti şimdi parti olmaktadır</i>	581
<i>M. A. Aybar: Kongre bu tehlikeli gelişmenin</i>	
<i>üstesinden gelecektir</i>	583
<i>“Aday tavsiye listesi” MYK'nın mı?</i>	591
<i>Kongre kararları</i>	592
<i>Seçimler</i>	593
<i>İlk GYK toplantısı</i>	594

İkinci Olağanüstü Büyük Kongre 595

İki Kongre arası	595
<i>Çetin Altan devrede</i>	595
<i>Yeni MYK'nın iki günlük toplantısı,</i>	
<i>Altan için Parti'den çıkarma istemi</i>	597
<i>Sağcı basın ne diyor</i>	599
<i>Olağanüstü Kongre'ye doğru</i>	600
<i>MYK toplandı</i>	603
<i>GYK toplanıyor, bu “ednâ” kişiler</i>	604
<i>Çağrı grubu veya “üçüncü yol”cular</i>	605
Kongre günleri	607
<i>Açılış</i>	607

<i>Aybar ne demişti?</i>	608
<i>Sadun Aren'in konuşması</i>	615
<i>Çetin Altan konuşuyor</i>	621
<i>Nazife Cemgil (Merkez Haysiyet Divanı üyesi)</i>	634
<i>Boran kürsüde</i>	637
<i>Bir genç konuşuyor: Veysi Sarısözen</i>	652
<i>Aybar'ın son konuşması</i>	657
<i>Alınan kararlar</i>	659
<i>Tüzük değişiklikleri</i>	660
<i>Seçimler</i>	661
<i>İnce hesaplar</i>	662
<i>İlk GYK toplantısı</i>	663
<i>Yankılar, uzantılar, iddialar ve gerçekler</i>	664
<i>Yankılar ve uzantılar</i>	664
<i>Aybar'ın komplo iddiası</i>	666
<i>Aybar ne istiyordu</i>	669
<i>Diğerlerine gelince</i>	670
Olağanüstü B. Kongre'den 69 Seçimleri Sonrasına	673
<i>1969'un ilk yarısı</i>	673
<i>Kişisel durumumda değişiklik</i>	673
<i>Hergün bir demeç</i>	673
<i>Gençlerle birlikte işçi ve köylülerde de hareketlilik</i>	674
<i>Kanlı Pazar</i>	674
<i>İstanbul ilimizdeki durum</i>	678
<i>GYK'nın Mart Toplantısı, Bilim Kurulu'nun Seçimi</i>	679
<i>TİP'linin El Kitabı</i>	680
<i>Aybar'ın köy gezileri</i>	681
<i>"Emek" yayın yaşamına başlıyor</i>	682
<i>Yılın ikinci GYK toplantısı</i>	684
<i>Kara adam</i>	686
<i>GYK Seçim Yönetmeliği</i>	687

Seçime Doğru	688
<i>Genel durum, Kayseri ve Tunceli olayları</i>	688
<i>Seçimlerle ilgili ilk hazırlıklar</i>	690
<i>GYK'nın Olağanüstü toplantısı</i>	691
<i>Yaklaşan seçimlerle ilgili olarak</i>	
<i>Parti içi muhalefetin durum ve konumu</i>	692
<i>Önseçimler</i>	693
<i>GYK kontenjanlar için toplanıyor</i>	697
<i>Liste başında bir "ağa"</i>	698
<i>Seçim kampanyası</i>	699
<i>Manisa'nın beldesinde kahve toplantısı</i>	700
Seçim sonuçları	702
<i>Kesin yenilgi</i>	702
<i>Yenilgi için Aybar ne diyor</i>	703
<i>Basında çıkan yorumlar</i>	704
<i>İpekçi'nin Aybar'la söyleşisi</i>	704
<i>Boran'ın Emek'teki yazısı</i>	707
<i>"Partilinin Sesi" dergisindeki söyleşi</i>	710
Ardı ardına iki yeni Genel Başkan	713
<i>Aybar'a ve politikasına Hayır!</i>	713
<i>Başkan adaylığım</i>	715
<i>GYK toplantısı</i>	716
<i>Aslan'ın G. Bşk.lığında 35 gün</i>	718
<i>Ş. Yıldız G. Bşk. oluyor</i>	719
<i>Şaban Yıldız,</i>	
<i>gereğinde tezgâhının başına dönebilen sendikacı</i>	721
Yıldız'ın G. Başkanlığında 4.cü Büyük Kongre'ye	723
Yeni MYK'nın ilk ayları	723
<i>İlk saptama ve kararlar</i>	723
<i>Olağan GYK toplantısı</i>	726

İstanbul İl Kongresi ve sonrası	729
İstanbul İl Kongresi	729
Karşılaştığımız tehlikeye ilişkin MYK bildirisi	730
Kongreler “izleyiciler”e kapalı yapıyor	
İlk uygulama İzmir’de	733
Antalya Kongresi	735
Aydınlık ne diyor? İşin aslına gelince	737
Parti’nin açıklaması ve “devrimci terör”	738
15 - 16 Haziran	741
Aybar’ın mektubu	741
GYK toplantısı	743
15 - 16 Haziran ve Sıkıyönetim	746
İstanbul’da parti merkezlerine polis baskını ve MYK bildirisi	748
Cumhurbaşkanı Sunay’a muhtıra	750
GYK olağanüstü toplandı, Sendikalar yasası için	
A. Mahkemesine başvuruluyor	752
Genel Merkez’in basılması, öncesi ve sonrası	754
İçel Kongresi	754
Altındağ Kongresi	756
GYK toplantısı, Ankara İl Kongresi	
Genel Merkez’in basılması	758
B. Kongre öncesi GYK’nın son görevleri	763
4.cü Büyük Kongre	765
Kongre öncesinde Parti içi gruplaşmaların durumu	765
Sosyalist devrimciler	765
Dar Emekçiler	766
Sendikacılar	767
Doğulular grubundaki gelişmeler	768
Üç doğru arkadaşın MYK’ya sunduğu önerge	768
M. Belli’nin B. Kongre öncesinde doğulularla görüşme anısı	769
Burkay’ın Kongre konuşması	771

<i>Aybarcılar</i>	777
<i>MDD'ci gruba gelince</i>	778

<i>Kongre günleri</i>	779
<i>Açılış, G. Bşk.ın konuşması</i>	779
<i>Başkanlık Divanı'nın oluşumu</i>	780
<i>GYK'nın raporu</i>	780
<i>Tartışmalar, Sait Çiltaş'ın konuşması</i>	786
<i>G. Skr. Boran eleştirileri yanıtıyor</i>	789
<i>Kongre kararları</i>	794
<i>Seçimler</i>	798
<i>GYK toplantısı</i>	799

4.cü Büyük Kongre'den "12 Mart"a 803

<i>İstanbul MDD'ci yönetimlerden arınıyor</i>	803
<i>İstanbul İl YK istifa ediyor</i>	803
<i>Yeni kurul</i>	804
<i>Eminönü ilçesi ve İlçe YK üyelerinden biri</i>	804

<i>İstihbarat Örgütü suçüstü yakalanıyor</i>	805
<i>G. Skr. Çiltaş'ın basın toplantısı</i>	805
<i>Doğan Avcıoğlu'na gönderilen mektup</i>	807
<i>Aybar'ın gensorusu</i>	808
<i>Belgeyi çaldılar</i>	810

<i>Bir il, kısa sürede nasıl tam teşekküllü olur</i>	810
<i>Uşak için görev alışımız</i>	810
<i>21 Ocak'ta Uşak'taydık</i>	811
<i>Yeni müteşebbis kurullar</i>	812
<i>Ulubey'de kuruluşu gelince</i>	812
<i>Mağaza sahibinin önerisi</i>	813
<i>Bir başka açığozlük</i>	814
<i>Nihayet Ulubey'i kuruyoruz</i>	815
<i>Kaymakamın güzel yanılması</i>	816

Uşak'ta genel durum ve partimiz	817
“Faşizme Hayır!” kampanyası	818
Boran'ın yeni yıl mesajı: Faşizme doğru	818
G. Bşk. Boran'ın basın toplantısı	819
Kampanya çalışmaları	821
GYK toplantısı ve kararları	823
Birbirini izleyen olgular	823
“Millî Güvenlik Kurulu” bildirisi	824
GYK toplantısına sunulan MYK raporu	824
Aybar'ın GYK'ya mektubu ve sonrası	826
GYK'nın bildirisi	828
Parti'nin 10.cu yıldönümü	829
Genel Başkanın mesajı	829
İstanbul'daki kutlama toplantısı	831
12 Mart öncesinin son olguları	831
Ankara savcılığının soruşturması	831
Kırıkhan saldırısı	832
Amerikalı subayların kaçırılması, banka soygunu	833
Boran'ın demeci	833
12 Mart ve sonrası	835
Muhtıra ve sonrasındaki gelişmeler	835
Komutanların muhtırası	835
Muhtıra üzerine Boran'ın demeci	835
Muhtırayı destekleyenler	836
Sunay'ın mesajı ve MYK'nın yanıtı	836
Parti dışı “sol” olaya nasıl bakıyor	837
MYK'nın uyarısı, Boran'ın tahlili	839
Başbakan Nihat Erim: Güvenoyu, sıkıyönetim	841

<i>MYK'nın bildirisi</i>	843
8-9 Mayıs GYK toplantısı	844
<i>GYK'nın bildirisi</i>	844
<i>Tutuklanıyorum</i>	845
<i>Bu soruyu da geçtiler</i>	846
GYK'nın olağanüstü ve son toplantısı, Alınan kararlar	847
<i>Jaji'nin yazıhanesinde toplantı</i>	847
<i>Alınan kararlar ve uygulamaları</i>	847
Açılan davalar ve sonrası	849
<i>Anayasa Mahkemesi'nde açılan</i>	
<i>Parti'nin kapatılması davası</i>	849
<i>Anayasa Mahkemesi'nin kararı</i>	851
<i>Sıkıyönetim Mahkemesi'ndeki dava</i>	856
<i>Sıkıyönetim Mahkemesi'nin kararı</i>	859
<i>Karar sonrası ve s o n r a</i>	861
Kronolojik bölüm (1961/1971)	863
<i>1961 yılı</i>	865
<i>1962 yılı</i>	869
<i>1963 yılı</i>	880
<i>1964 yılı</i>	891
<i>1965 yılı</i>	905
<i>1966 yılı</i>	928
<i>1967 yılı</i>	948
<i>1968 yılı</i>	971
<i>1969 yılı</i>	1039
<i>1970 yılı</i>	1073
<i>1971 yılı ve sonrası</i>	1100
Yayımlar Dizini	1115
Dizin	1121

NİHAT SARGIN'IN ANISINA SAYGIYLA

Vakfımız TÜSTAV ülkemiz işçi, sol ve komünist hareketi tarihine ilişkin geçmiş 100 yıllık döneme ait yazılı, görsel, işitsel bilgi ve belgeleri toparlayıp arşivleyerek araştırmacıların kullanımına sunan bir tarih ve arşiv kurumudur. Ve bilinir ki; Vakfımız tüm faaliyetini gönüllü katılım, katkı ve emekle yürütmektedir. Vakfımızın üzerinde çalıştığı arşiv varlığının da ağırlıklı ve önemli bölümünü Türkiye Komünist Partisi, Türkiye İşçi Partisi ve bu iki partinin birleşmesiyle kurulmuş olan Türkiye Birleşik Komünist Partisi'ne ilişkin arşivler oluşturmaktadır.

16 Kasım 2010'da aramızdan ayrılan bu kitabın yazarı NİHAT SARGIN hem anılan bu siyasi partilerin yöneticilik görevlerinde bulunmuş önderlerindedir hem de Vakfımızın bir dönem başkanlığını yapmıştır. Hayatının son on yılını ağırlıklı olarak TÜSTAV faaliyetine, yazmaya ve arşivlerini düzenlemeye hasretmiştir. TÜSTAV'ın güncel politikaya müdahil olmadan, objektif bilimsel esaslara göre ve ayrımsız işçi, sol ve komünist hareketin tarihine ilişkin bilgi ve belgeler üzerinde çalışan bir tarih ve arşiv kurumu olması anlayışının yerleşmesine katkıda bulunmuştur.

Ömrünü verdiği siyasal mücadelenin hedefini “en kısa tarafından insanın insanlığına kavuşmasıdır” diye açıklamış olan Nihat Sargın aynı zamanda içinde yer aldığı mücadelenin tanığı ve belleği olmuştur. Bu mücadeleye ilişkin bilgi ve belgeleri bir arşivci titizliği ile her koşulda korumayı başarmıştır. Sadece korumakla kalmamış bu belgelere dayalı olarak ve kuvvetli hafızasını da kullanarak bilimsel bir titizlikle tarihsel deneyimini yazmış ve kültür hayatımıza kazandırmıştır. Kişisel arşivini de düzenleyerek Vakfımıza bağışlamıştır. Sağlığında, yazdığı anıları “900 gün” ve “Cezaevi Anıları” TÜSTAV yayınları arasında yer aldı.

Bizlere, siyasal ve sosyal mücadelede yer almak kadar, buna ilişkin bilgi ve belgenin toparlanması, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için arşivlenmesinin de hem yapılabilir ve hem de değerli bir uğraş olduğunu anlatmış ve öğretmiştir. TÜSTAV Başkanlığı sürecinde birlikte çalışmaktan onurlandığımız, insana ve emekçi halka olan güveninden esinlenip cesaret aldığımız sevgili Nihat Sargın ağabeyi aramızdan ayrılışının 5. yılında “TİP-TKP BİRLİK SÜRECİ ve TÜSTAV” adıyla yayınladığımız kitap ile anmıştık. Vakfımız Sosyal Tarih Yayınları arasında yer alan kitapta Nihat Ağabeyin daha çok TKP deneyimi ve birikimine ilişkin anıları, birlik sürecindeki rolü ve tutumu ile TÜSTAV faaliyetine ilişkin düşüncelerini içeren yazı ve konuşmaları Erden Akbulut tarafından derlenmişti.

Önerisine uyarak aramızdan ayrılışının onuncu yılında da sevgili başkanımızı anmak, hatırlamak ve hatırlatmak için onun daha önce 2 cilt halinde yayınlanmış (Felis Yayınları) ancak geniş bir dağıtım yapılamamış olan ve TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ(1961-1988)'nin tarihsel deneyimine ilişkin “TİP'Lİ YILLAR (1961-1971)” kitabını yeniden yayınlamaya karar verdik. Bu kitabın Vakfımız tarafından yeniden yayınlanmasına olanak sağlayan mirasçılara, kitabın yayına hazırlanmasında emek veren Abdurrahman Atalay'a ve katkıda bulunan tüm Vakıf üyesi ve dostlarına teşekkür ederiz.

Sevgili Başkanımız Nihat Sargın'ı aramızdan ayrılışının onuncu yılında sevgiyle anıyor, anısı ve mücadelesi önünde saygıyla eğiliyoruz.

FAHRETTİN OZAN
TÜSTAV VAKIF BAŞKANI

Ahmet Nihat Sargın **(1927 - 2010)**

Türkiye Komünist Partisi (TKP) (1920-1988) Üyesi, Türkiye İşçi Partisi (TİP) (1961-1988) Genel Sekreterlerinden, Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) (1988-1991) Genel Başkanı, Özgürlük ve Dayanışma Partisi Üyesi (ÖDP) (1996- -), İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği (İYTGD) (1946-1951) ve yayın organı Hür Gençlik'in yöneticilerinden, Temel Hakları Yaşatma Derneği (1962-1964?) Kurucularından, Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı (TÜSTAV) Eski Başkanı (2001-2007)

Ahmet Nihat Sargın, Kurtuluş Savaşı gazisi bir yarbayın oğlu ve üç kardeşin en küçüğü olarak 1927'de İstanbul'da doğdu. Çocukluğu Rumların, Ermenilerin, Türklerin bir arada yaşadığı Samatya'da geçti. İlkokulu Aksaray'da, ortaöğrenimini İstanbul Lisesi'nde yaptı. Okul birincilerindedir.

Düşünceleri 1920 Kurtuluş Savaşı'nın bağımsızlık ruhu, 1917 Ekim Devrimi ve 2. Dünya Savaşı'nda faşizmin yenilmesinde önemli rol oynayan Sovyetler Birliği'nin etkisiyle biçimlendi.

1944'te İstanbul Tıp Fakültesi'ne başladı. Tek sayılı Genç Tıbbiyeliler dergisinin sahipliğini yaptı, 1946'da İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği'nin (İYTGD 1946 1951) kurucu yöneticileri arasında yer alarak iki dönem sekreterliğini yürüttü. 1949 Ekim'inden başlayarak tutuklanana kadar derneğin yayın organı Hür Gençlik'in sahipliğini ve yayın yönetmenliğini yaptı.

Şubat 1948'de Türkiye Komünist Partisi'ne üye oldu. Şevki Akşit'in sekreterliğinde, Vecdi Özgüner ile birlikte parti hücrelerini oluşturdu.

İYTGD, öğrenci hakları için kampanyalar düzenledi. Sel mağdurları için bağış topladı, Darülaceze'yi düzenli ziyaret etti, gecekondularını dolaştı. Mayıs 1950'de "Nâzım Hikmet'e Af Kampanyası"na aktif olarak katıldı. "Çiçek Palas Toplantısı" olarak bilinen kitlesel toplantıyı düzenledi. Toplantı polis baskınıyla dağıtıldı.

1950'de kurucuları arasında Behice Boran'ın da olduğu ve başkanlığını yürüttüğü Türk Barışseverler Cemiyeti Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılmasını protesto etti, bildiri yayınladı ve tutuklandılar. Hür Gençlik dergisi barış savunucularına sahip çıktı ve "Gençliği Barış Mücadelesine Çağırıyoruz" bildirisi ile kampanyayı devam ettirdi. Barışçı yayınları nedeniyle 1950'de tutuldu. Önce 3 yıl 9 ay'a mahkûm oldu, yargılamalar sonucunda mahkûmiyeti 6 aya indirildi. Ancak son karar açıklandığında Sargın 3 yıl 8 ay hapis yatmış durumdaydı.

Mart 1954'te tahliye oldu ve Tıp Fakültesine eğitimini tamamladı.

1952'de cezaevinde nişanlandığı Yıldız Başım Sargın'la 1955'te evlendi.

“6 7 Eylül Olayları” adıyla azınlıklara yönelik şiddet, talan ve korkutup ülkeden kaçırma eylemleri üzerine oluşan uluslararası tepki üzerine Demokrat Parti iktidarı olayı komünistlerin üzerine yıkmak üzere yeni bir komplo planlandı. Tutuklanan 50 komünist arasında Sargın da vardı. Dört ay ceza evinde kaldı.

1957’de Tıbbiyeyi bitirdi. "Göğüs Hastalıkları" dalında ihtisas yaptı.

1962’de "Temel Hakları Yaşatma Derneği" kurucuları arasında yer aldı. Dernek "Anayasa'ya aykırı yasalar" konusunda çalıştı.

Kasım 1962’de Türkiye İşçi Partisi’ne üye oldu. Devlet memuru konumundayken Kamu İktisadi Teşekküllerinin yasasını inceledi ve devlet memuru parti üyesi olamaz engelini aştı.

TİP Genel Sekreterlik Bürosu’nda çalıştı, daha sonra genel sekreter oldu. TİP’in 15 milletvekili çıkardığı 1965 seçimlerinde yasal koşulları tamamlayarak seçime katılmasına önemli katkılar yaptı. Parti merkezi Ankara’ya taşınınca işinden ayrıldı, Ankara’ya gitti. Parti örgütlerini düzenli bilgilendirmek için TİP Haberleri yayınına başladı.

1967’de Doğu Mitinglerine katıldı. 1968’de yaşı büyütülerek senato seçimlerinde İzmir adayı oldu.

1962’den beri ortak bir politik çizgide Parti’yi yöneten Aybar ve ekibi arasında da 1968’de farklılıklar belirdi. Sargın, sınıf vurgusunu korumak ve geliştirmek isteyen Behice Boran-Sadun Aren ikilisiyle birlikte davrandı. Ve iki yıl süren parti içi mücadele sonucunda Boran, Aren, Sargın çizgisi TİP’te etkin oldu. Sargın bu dönemde kongre kongre dolaştı, kongrelere yönelik saldırılara karşı önlemler alınmasını sağladı. Ankara İl Kongresi’nde yaralandı.

1970’te yapılan 4. Büyük Kongre de Genel Yönetim Kurulu üyesi oldu. İstanbul’a döndü, göğüs hastalıkları uzmanı olarak çalışmaya başladı.

12 Mart 1971 askeri darbe döneminde “1971 TKP Davası” olarak bilinen dava nedeniyle tutuklandı. Altı ay tutuklu kaldı, beraat etti.

Behice Boran’ın Genel Başkanlığı’nda 1 Mayıs 1975’de yeniden yaşama geçen Türkiye İşçi Partisi’nde Genel Sekreter seçildi. Muayenehanesini kapattı, partide tam gün çalışmaya başladı.

TİP Genel Merkez binasına yapılan, doğrudan doğruya Sargın’ı hedef alan bir silahlı saldırıyı partili arkadaşlarının uyanıklığı sayesinde atlattı, bir partili arkadaşı silahla yaralandı.

1979 senato seçimlerinde Kars adayı oldu, seçim bölgesindeki çalışmalara katıldı.

TİP geniş bir aydın çevreyle birlikte yaptığı “Demokratikleşme İçin Plan” çalışmasının sonuç raporlarını toplayıp, düzenleyerek kitaplaşmasını sağladı.

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra Parti, yurtdışına çıkmasına karar verdi. 1987’ye kadar yurtdışında kaldı.

1987’de TİP ve TKP birleşeceklerini açıkladı. Türkiye Birleşik Komünist Partisi’nin başkanı olması kararlaştırılan Behice Boran’ın ölümü üzerine Sargın’ın başkan olacağı açıklandı.

TİP-TKP, ülkede solu dışlayarak oluşturulmak istenen politik yapıya müdahale etmek ve demokratikleşme sürecini hızlandırmak, komünist partisini yasal da kurmak gerekçesiyle Nihat Sargın ve Nabi Yağcı’nın ülkeye dönmesine karar verdi. Kasım 1987’de ülkeye döndüler. İşkenceye maruz kaldılar. Tutuklulukları uzadı. 1990’da ölüm orucuna başladılar ve tahliye oldular.

“İdam” istemi ile başlayan TBKP davası beraat ile sonuçlandı. Dava, Türkiye’de 55 yıl düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün önünde başlıca engeli oluşturan, binlerce işçi, aydın, öğrenci vb. toplam onbinlerce yıl hapis yatmalarına neden olan 141 ve 142. maddelerin yürürlükten kaldırılmasını sağladı.

Haziran 1990’da TBKP yasal olarak kuruldu, Birçok ilde örgütlendi, yasal kongrelerini tamamladı, Ankara’da büyük kongresini yaptı. Kongre -15 Ağustos 1922’de yapılan kongre de açık kongre

TİP'li Yıllar

sayılırsa- yaklaşık 70 yıl sonra yapılan ilk yasal komünist parti kongresidir. Kongre, kaçınılmaz kapatılma sonucunu da göz önünde tutarak aldığı kararlar, üyelerini, kurulmak üzere olan Sosyalist Birlik Partisi saflarında mücadelelerine devamına çağırdı. Bu karar uyarınca TBKP'liler de SBP'nin kurucuları arasında yer aldılar ve yeni partiye katıldılar.

TBKP 1991'de kapatıldı. Dava Avrupa İnsan Hakları Divanı'na götürüldü. Türkiye işkence davası ile birlikte parti kapatmadan da mahkûm oldu. TBKP kapatıldıktan sonra siyasetten yasaklandı. Yasağı biter bitmez birlik hareketinin devamı olarak gördüğü Özgürlük ve Dayanışma Partisi'ne (ÖDP) üye oldu.

Sargın, Türkiye'nin sosyal ve politik yaşamında çok önemli yer tuttuğu açık ve kendisinin de bizzat içinde yer aldığı dönem ve kuruluşlarla ilgili belgelerin devşirilip saklanması çalışmalarına ağırlık verdi. Henüz TBKP kapatılmadan belgelerinin toplanması ve tasnifini yönetti, kongre kitabını çıkarttı. 5000 sayfayı aşkın "Basında TBKP" çalışmasını yönetti.

TİP Arşivi'ni Tarih Vakfı bünyesinde oluşturma çalışmasını başlattı. Çalışma, TİP'in yaşayan bütün başkan ve sekreterlerin ortak çağrısı ile başladı. Tarih Vakfı'nda Sargın'ın da bağışlarını içeren önemli bir TİP Arşivi birikti.

TÜSTAV'ın 2001-2007 yılları arasında başkanlığını yaptı. 2002'den sonra TÜSTAV'daki arşiv çalışmalarına ağırlık verdi. TÜSTAV Arşivi'ne 1965-1991 dönemini kapsayan ve yakın tarihimizi birinci elden aydınlatan belgeler bağışladı. Arşiv, 17.586 sayfa-yaprak. 7.907 sayfası orijinal, 9.679 sayfası ise teksir, karbon kopya gibi çoğaltılmış belgelerden oluşuyor.

TÜSTAV, 2010'da Behice Boran'ın yüzüncü doğum yılı vesilesiyle bütün yazı, söyleşi, savunma vb. bütün çalışmalarının toparlanacağı, ülkede yaygın toplantıların yapılacağı "Behice Boran 100 Yaşında" kampanyası kararı aldı. Sargın 100. Yıl'ın verimli geçmesi için çalışmalara öncülük etti. Ne yazık ki 100. Yıl'da hasta yatağında idi. Boran'ın yoldaşları "Behice Boran Yazılar Konuşmalar Söyleşiler Savunmalar (TÜSTAV, 2010)" ve "Selam Olsun – Behice Boran Biyografi (Rezan Yayinevi, 2010)" onun adıyla yayınladılar.

Kitapları

TİP'li Yıllar (1961 – 1971 TİP Tarihi) (Felis Yayınevi, 2001)

Cezaevi Anıları (TÜSTAV, 2005)

900 Gün (1987 – 1990 tutuklanma ve TBKP Davası) (TÜSTAV, 2006)

"Nihat Sargın'ın Yoldaşları" Adına Mezarbaşı'nda Yapılan Uğurlama Konuşması

Sargın'ın yoldaşları ve dostları, hoş geldiniz.

Neredeyse ömrünün tamamını, 62 yılını bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesine adanmış olan yoldaşımız, dostumuz, ağabeyimiz Nihat Sargın'ı hep birlikte uğurlayacağız. Ancak o her zaman bizimle olacak ve anısını yaşatacağız.

Yoldaşı Behice Boran TİP'in 1960'lardaki büyük kongrelerinden birinde Genel Merkezin İstanbul'dan Ankara'ya taşınmasını anlatırken şöyle der: Nihat Sargın'ın Ankara'ya gelmesi önemliydi. Çünkü o gelmez ise Merkez taşınmamış olacaktı. Aybar, Boran, Rıza Kuas, Cemal Hakkı Selek gibi her birisi kendi alanında birer başarı öyküsü olan insanlardan oluşan bir kurulda böylesine kilit bir rol oynamak ve "o gelmezse bu iş eksik olur" dedirtebilmek her faniye öyle kolay nasip olmaz. Bugün, burada böylesine bir yoldaşımızı uğurluyoruz.

Sevgili arkadaşlar,

Sargın her zaman katıldığı çalışmalarda kilit roller üstlendi. Çünkü o bir fikri, bir amacı benimseyişinde bütün aklı, fikri, günlük yaşamı ile katılıyordu.

1940'larda üniversitede iken, tek parti yönetiminin boğucu ortamında katıldığı öğrenci derneğinde hemen yönetici oldu, yayın organını üstlendi, o koşullarda hiçbir bahaneyle sığınmadan yayını tutuklanana kadar kesintisiz sürdürdü.

O yıllardan başlayarak yasal olanakları korumak konusunda büyük titizlik gösterdi. Ama barış istedikleri için Boran'lar, Cemgil'ler tutuklanınca sonuçlarını bile bile "gençlik barış istiyor" diyerek mücadeleye sahip çıktı. Derhal tutuklandı. Dört yıl ceza aldı.

Türkiye Komünist Partisi üyesiydi. Gizli çalışmak gerekiyordu, gizli çalıştı. Ama aldığı dört yıl cezaya karşı örnek bir demokrasi ve hukuk mücadelesi verdi. Sonuçta cezası altı aya düştü. Ama zaten dört yılı yatmıştı.

Türkiye İşçi Partisi'nde 1962'den 1988'ye kadar her zaman kilit bir rol oynadı. Yönetici oldu, muhalefette bulundu, ama her zaman partisini üstte tuttu. Muhalefet ederken bile partisine zarar verecek hiçbir tutumu olmadı. Seçilmesi için oy vermediği yöneticiler bile zora düştüğünde, aslında partisinin zora düştüğünü düşünerek onlara açık destek verdi.

Genel Başkanı olduğu Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nde de yapıcı ve geliştiriciydi. 12 Eylül çıkışında solu ve demokratik güçleri dışarıda bırakarak kurulmak istenen siyasal yapıya soldan müdahale etmek gerektiğinde ve bunun ağır riskler ile yapılabileceği ortaya çıktığında "bu risklere ilk en önde olanları üstlenmesi gerekir" diyerek Genel Sekreter Nabi Yağcı ile birlikte ülkeye döndü. 12 Eylül devleti onları işkencelerle karşıladı.

TBKP'nin birlik hareketlerine katılmasını destekledi. Aynı anda TKP, TİP, TBKP dâhil sol ve işçi hareketleri tarihine sahip çıkacak bir arşiv kurumunun oluşturulmasını gündeme getirdi. Tarih Vakfı'nda TİP Arşivi'ne büyük emeği geçti. TİP'in o dönem hayatta olan bütün genel başkan ve genel sekreterlerinin çağrıcı olmasını sağladı. Türkiye Sosyal Araştırma Vakfı'nın 1998'den sonraki açılımını destekledi, sorumluluk üstlendi. Uzun süren başkanlığı döneminde Vakıf önemli açılımlar yaptı. Kendisine görev teklif edildiğinde "çocuklar, eskisi gibi değilim, ancak haftada bir gün çalışabilirim" dedi. Yoldaşımız yeteri kadar katılmam dediği çalışmaya bile haftada bir tam gününü ayırıyordu. TÜSTAV'ın aldığı her mesafe onu mutlu etti, insan ömürlerinden oluşan sol tarih kalıplaştıkça görevini yapmanın memnuniyetini yaşadı.

Sol siyaset için kalıcı eserler verdi. Kitapları tarihimiz için vazgeçilmez kaynaklardır. "TİP'li

Yıllar" partiyi etten kemikten var eden militanları ile anlattı. "Cezaevi Anıları"nda eşitlik ve özgürlük için mücadele eden gençlerin mütevazı ama sistemi değiştiren dik duruşlarını görürüz. "900 Gün"de ülkemizdeki demokrasizizliğin, somut olarak 12 Eylül diktatörlüğünün hikâyesi tarihe kaydedilir.

En son olarak yoldaşı, arkadaşı Behice Boran'ın bütün yazı, konuşma, savunma ve söyleşilerinin toplanmasını gündemde tuttu ve önderlik etti. Ne yazık ki onun ismi ile yayınlanan derlemeyi görmedi.

Sevgili Arkadaşlar,

Nihat Sargın yoldaşımız TBKP kapatılmadan hemen önce bir 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı vesilesiyle yaptığı açıklamada "Cumhuriyetin temel dayanaklarının toplumdaki gerçeklikleri kapsayacak biçimde yenilenmesi gerektiğini" açıkladı. Açıklamada Kürtleri, Türkleri, kadınları, erkekleri, farklı inançları kısacası bütün siyasal, kültürel ve etnik farklılıkları kapsayan bir yenilenme ve demokratikleşme önerilmektedir. Ne yazık ki yenilenme fikri bugün de geçerlidir. Ülkemiz zaman zaman kan gölüne boğularak, ama her gün şiddetin siyaseti egemenliğine alma tehdidi altında yaşıyor. Sargın'ın toplumun, siyasetin ve özellikle solun yenilenmesine, sorunların çatışmalarla değil demokratik ve barışçı araçlarla çözümlenmesine verdiği önem bizlere de ışık tutuyor. Onun eşitlik ve özgürlük idealleri bizim de ideallerimizdir.

Anısı önünde bir kez daha saygıyla eğiliyoruz. Anısı bol olacak ve anısını her daim yaşatacağız. Yoldaşları... (*adına konuşmayı Mustafa Atalay yaptı*)

Önsöz

“Geçmiş geleceğe ışık tutar” denir. Bu sözde bir gerçek payı varsa eğer, Türkiye İşçi Partisi’ni yakından tanımak, o dönemi yaşamamış yeni kuşaklar için büyük önem taşıyor demektir. Çünkü, on bini aşan üyesi, binleri aşan yöneticisi, Mecliste grubu ve her mahalle ve köyde, her işyerinde yandaşı, destekçisi, oy vereni ile birlikte Türkiye İşçi Partisi, kısa adıyla TİP, bir dönem, Türkiye’nin sosyal ve politik yaşamını birinci derecede etkileyen, hattâ politik gündemi belirleyen bir güce erişmişti.

Yakından tanımak derken, Parti’nin, geçirdiği deneyimler, üyelerinin kendi aralarında ve dışındakilerle yürüttüğü tartışmalar, varılan sonuçlar, yapılan değerlendirmeler, öngörüler ve sonuçları... gibi sayılan ve sayılmayan ama parti yaşamında devamlı karşılaşılan tüm öğeleriyle birlikte ve olabildiğince ayrıntılı olarak bilinip değerlendirilmesini düşünmekteyim. Gerçi 1961/71 arası 10 yıl, Türkiye’nin, hilâfsız olarak herkesin birleşeceği üzere 80 yıla yaklaşan Cumhuriyet Türkiye’si’nin -ki buna Cumhuriyet öncesi dönemleri de kolayca ekleyebiliriz- bugüne kadar görüp yaşayabildiği görece en demokratik dönemidir; ama o dönemin gerçekleşmesi ve geliştirilmesinde TİP’in de büyük payı bulunmaktadır.

Bu nedenle, o dönemi birebir ve özellikle sorumlu mevkilerde yaşamış olanların, fırsat ve olanaklar elverdiğinde, bilgi, görgü ve deneyimlerini genç kuşaklara aktarmanın bir yolunu bulabilmesini kaçınılmaz bir görev olarak görmüşümdür daima. Bu görev duygusuna, arkadaşlarımın, genç kardeşlerimin devamlı ısrarları da eklenince elinizdeki kitap ortaya çıktı.

Ama unutmamak gerekir ki, bizler, yani o dönemi yaşayanlar, hepimiz birer tarafız. Ne kadar belgeye dayalı olursa olsun, eninde sonunda, o belgelerin seçiminden, özetinden başlayarak, onların çağrıştırdığı anılarla birlikte hepsinin, bu kitapta da taraflardan biri olarak değerlendirildiği unutulmamalıdır. Bu nesnel durum gözden kaçırılmamak kaydıyla, yapılan çalışmanın okuyucu için yararlı olacağını düşünürüm.

Elbette yararlı olabilmesi, öncelikle “okunma”sı ile olanaklıdır. Oysa, yıllar öncesinin, özellikle kimi aynen alınmak zorunda kalınmış, kimi özetlenmeye çalışılmış olsa da metin içinde yer alan ve ister istemez değişik biçem ve görünümde belgelerinden başlayarak, bir taraf olmanın sonucu belki hâlâ gereğinin üstünde veya altında ağırlıkla duyulan olgu ve olayların yansıtıldığı böylesine hacimli bir kitabın kolay okunamayacağı da bir gerçek.

Bundan dolayı metni kaleme alırken, okumayı nispeten kolaylaştırabileceğini düşündüğüm kimi önlemleri de eksik etmemeye çalıştım. Bunlardan biri, metinde belki de gereğinden fazla ara başlık bulunmasıdır. Bununla da kalınmayıp, aynen alınan veya özetlenen bir konuşmanın metnine, konuşucuların aflarına sığınarak tarafımdan bizzat, fakat metinden ayırmak üzere daha farklı puntolu ara başlıklar konuldu.

Bugünkü kuşakların tam anlamını, gelişinden çıkarmanın ötesinde bir rahatlığa kavuşabilmesi için kimi eski sözcüklerin metinde ilk geçtikleri sırada küçük harflerle yeni türkçe karşılıkları verildi. Eski sözcüklerin, o günkü metinlerde ister istemez bolca bulunduğunu, ayrıca bugünkü yazım sırasında da kalemin ucuna kolayca geliverdiğini göz önüne alarak, diğer yandan bu sözcüklerin kullanımında bugünkü kuşakların vurgu ve inceltme bakımlarından bazen kulak tırmalayıcılığına varabilen yanlışlarını da düşünerek, belki aslını öğrenmelerinde bir yararım olabilir diye, bugünün yazımında kullanılmayan uzatma ve inceltme işaretlerini bu metinde yeniden devreye koydum.

Nihayet, siz ne düşünürsünüz bilemem, ama ben kendi hesabıma söyleyeyim, metnin bir yerinde üzerine bir işaret koyup aşağıya, sayfa altına bir not düşülmesi -hele notun, aşağıya değil de metnin sonuna, hele hele bulmanın tümüyle zorlaştığı bölüm sonuna konulması-, metni kesen, akışını bozan, sayfa aralarına parmak koymayı veya benim yaptığım gibi birkaç notu birlikte okuyup sonra metinde sırası geldikçe hatırlamak için yeniden duraklanılmasını gerektiren bu zorunlu durum beni daima tedirgin etmiştir. Zorunlu, dedim, gerçekten de, eğer açıklama ise onu yapabilmek, alıntıysa yerini gösterebilmek vb. için bundan kurtulmak olası değil.

Bu zorunluluğu hafifletebilme açısından benim bulabildiğim yol, kimi açıklamaları küçük harflerle ve iki parantez işareti arasında metin içinde ve olabildiğince metinle birlikte okunabilecek biçimde göstermek, belgelerin aslını ve bulunabilecekleri yeri ise metnin sonrasına bırakmak oldu. Zaten 10 yılın Parti açısından bir kronolojisini vermeyi metne bir ek olarak öngörmüştüm. Bu ikisini birleştirerek kronolojik bölümde o belgelerin yerini de, tarih sırasıyla gösterdim. Böylece metin içinde alıntı yapılan ve/veya atıfta bulunulan tüm belgelerin yeri, günü ve bulunabileceği yer vb. kronolojik bölümde yer aldı.

Diğer yandan kronolojik bölüm, ayrıca ana metinde yer almasına fırsat düşmemiş olan Parti ile ilgili diğer olay ve olguları da tarih sırasıyla kapsadığı gibi, gene ana metinde bulunmamakla birlikte o sıralardaki genel havayı yansıtmakta yararlı olabileceğini düşündüğüm - iktidar ve muhalefetteki diğer partilerle ve Parti dışındaki en genel anlamıyla solla ilgili- durum ve olgulara, kısacık da olsa yer vermektedir.

Yazım sırasında yararlanılan, Parti yayınları ve diğer yayınlar ekler bölümünü tamamlıyor. Eklerin girişinde kendileriyle ilgili açıklamaları ayrıca ve kısaca vermeye çalıştım.

Ana metne gelince, olabildiğince, başka bir yerde kolay bulunamayacak belgeleri ve bu belgeler arasından da kişiler yerine kurulların rapor, bildiri ve karar gibi yayınlarını yeğ tuttum. Konuşmalardan yapılan alıntılarda, yinelemelerden kaçınma ve konuşma dilini yazı diline çevirme dışında aslına sadık kalmaya, bu yüzden özetlerken de olabildiğince konuşma veya yazımın aslından alıntılar yapmaya çalıştım. Ayrıca yazımın akışını fazlasıyla bozabilecek kimi önemli belgelerle, büyük emekle ortaya çıkmış kimi ilginç yerel

örgüt kongre raporları da -bir özet halinde de olsa- diğerlerine bir örnek olarak kronolojik bölümde değerlendirildi.

Başlangıçta niyetim, başlı başına emekçi halkımızın bir destanı olan bu yılları, kişileştirmeden olabildiğince olgularla ele almaktı. Ama bunun olanaklı olmadığını, özellikle ad kullanılmasını gerektirecek önemli bölümlerin bulunduğunu fark ettim. Bunun üzerine geriye dönerek Parti belgelerinde ve dışındaki yayınlarda adlarına rastladığım her kardeşimizin adını hemen hemen istisnasız olarak hiç değilse kronolojik bölümde geçirmeye çalıştım. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, elimdeki Parti belgeleri ve parti dışı belgeler, bütün çalışmaları başından itibaren eksiksiz ele alan durumda olmadığı için, nice çabasını bizzat izlediğim kimi kardeşlerimin adlarının geçtiği birden çok, hattâ bir belge bulunmadığı, yalnızca belleğime dayalı olarak yazmanın önemli sakıncalarını da biliyor olmam dolayısıyla, onlardan söz açılmamasına yol açtı. Bu nedenle, en önde gelenlerin dışında, kitapta adı bulunanların, binlerce ve binlerce partili arasından, elimizdeki bir belgede yer almış olmalarından dolayı, yani rastlantıların birinci derecede rol oynadığı bir seçimle adlarının geçtiği bilinerek ancak diğerlerine bir örnek olmak üzere değerlendirilmiş oldukları gözden kaçırılmamalıdır.

Yazım sırasında, bunca yıl sonra kimi küllenmiş, belki de artık anlamı kalmamış noktaları, niye yeniden gün ışığına çıkarıyorum sanki, diye düşünmedim değil. Bu düşünce ile kimi düşünce ve olgulardan, hattâ yazıya döküldükten sonra dahi vazgeçtim, kimisini ise yeniden değerlendirme sırasında, özellikle olayların gelişimi ve açıklanmasında bugün dahi yararlı olabileceklerini görerek metne almayı uygun gördüm. Kitap okunurken, konuyla ilgili olarak eskiden beri bilinen ve artık alışılmış olan, doğal karşılanmakta bulunan kimi değer yargılarının hiç değilse bir bölümü için, yeniden gözden geçirme durumunda kalınması mümkündür ve beklenir.

Okunulduğu sırada bir kez daha görüleceği üzere Türkiye İşçi Partisi “demokratik merkezîyetçi marksist bir parti”ydi. Dış ve iç önemli handikaplara karşın yaşamı boyunca bu kimliği korumuş ve geliştirmiştir.

Bugün Türkiye görece en demokratik dönemini yaşamıyor. Diğer yandan, yüzyılın sonunda sosyalizm dünya çapında yenilgiye uğradı. Yenilginin, sosyalizmin bir uygulama anlayışının yenilgisinden ibaret olduğunu söylemenin, doğru olsa da anlamı yok. Çünkü bu, kitlelerce sosyalizmin yenilgisi olarak algılandı. Öyle algılanması için de yeterince çaba gösterildi.

Aradan geçen bunca yıl, o yıllarda yaşananlar ve teknolojik gelişmenin getirdikleri bir yana, sadece bu iki nedenden dolayı da bugün eskisinin aynı değildir, aynı nedenle bugünkü çalışmalar da elbet aynı olmayacaktır. Ama esasta, işin esasında, derindeki yürütümünde bir fark olduğunu sanmıyorum; her ne kadar bu noktada da kesin farklar olduğu, daha doğrusu olması gerektiği iddiasıyla çeşitli kafa bulanıklıkları yaratılmış olsa da, ben ana doğrultuda bir fark görmüyorum.

Çünkü sömürü devam etmektedir. Hem de giderek daha acımasız, daha globalleşmiş olarak ve de daha asalakça. Bu bakımdan, bugün aynı doğrultuda yoğun uğraş verenlerin

-ki sanıyorum esasın değişmediğine inananlardır- o günlerin derin yürütümünü, ana doğrultusunu algılayıp sonuçlar çıkarmada bu kitaptan gereğince yararlanabileceklerini umarım.

Boran'dan bir alıntı yapacağım:

“Toplumların objektif gelişme şartları, doğrultuları, kanunları, iktidarların politikalarından, kararlarından, zor ve baskı tedbirlerinden er geç daha ağır basar. Kapitalist sistemler kadar sosyalist sistemler için de bu böyledir. Toplumların evrimi dümdüz, sürekli bir çizgi halinde olmamıştır. Sosyalist sistem bilime, toplumsal gerçeklere ve kanunlara dayanan plânlı bir sistem olduğu ve her yanıyla uygulamada geliştirildiği ölçüde toplumun ilerleyişi düzgün, sarsıntısız olabilir. Toplumsal şartları ölçü dışı zorlayarak, tepeden inme usûllerle ve tek yönlü uygulamalara gidildiği takdirde sarsıntılar, dalgalanmalar kaçınılmazdır. İnsan toplumlarının evrimi açısından çeyrek veya yarım yüzyıl büyük bir zaman süresi değildir, ama bu süreler yaşayan kuşaklar açısından önemlidir elbet.

Kapitalizmden sosyalizme geçiş, diyelim derebeylik düzeninden kapitalizme geçişten daha köklü ve derin bir toplumsal dönüşümü ifade eder. Sosyalizmde yalnız kapitalist safha değil, binlerce yıldan beri süregelen, «emtia» üretimine ve mübadelesine (değiş-tokuşuna) dayanan sınıflı bütün toplum tipleri ve evrim safhaları çağı kapanmış olacaktır. Onun için de bu dönüşüm ve geçiş kolay olmayacaktır.”

Bu alıntıyı, Boran'ın “Çekoslovakya Olayları” dolayısıyla yazdığı ve aynı başlığı taşıyan makalesinden aldım. Yazının Milliyet'te çıktığı tarih 27 Temmuz 1968, yani 32 yıl önce. (Yazının özeti ana metinde, tamamı ise kronolojik bölümde bulunuyor).

O sırada henüz büyük yenilgi söz konusu değil, hattâ yenilgi söz konusu değil. Ama sarsıntılar, dalgalanmalar görülmüş. Onların aşılacağı da öngörülmüş.

Benim için, 1946'dan bu yana, o güne kadar sürdürdüğüm biçimde aktif politik yaşamdan çekilme dileğimi belirten bir veda konuşması mahiyetini de taşıyan TBKP'nin 1991 Ocağındaki Büyük Kongresi'ni açış konuşmamın sonunda ben de şöyle demişim:

“Şimdi yeni bir «çağ»dan söz açılıyor bugünkü durum için, bugünün eskilerden farkını belirtmek için. İşte Orta Çağ, Yeni Çağ, Yakın Çağ var ya, şimdi de ondan ayırt etmek için Çok Yakın Çağ deniliyor veya başka bir ad konulmak isteniyor. Bilimsel teknolojik devrimden sonraki çağdır bu; doğrudur, denebilir; daha öncesini aşan bir durumdur bu. Ama benim kişisel eğilimim -isterseniz bunu eski bir arkadaşınızın kişisel alışkanlığına verin- insanlığın prehistorik dönemi ancak sömürsüz bir dünyaya erişildikten sonra kapanacaktır. İnsanlığın ilk dönemi, ilkel komünal toplum sömürsüz bir düzendi, ondan sonra sömürünün değişik çeşitleri olan dönemler birbirini izledi, sonunda gene sömürsüz toplum, çok daha üst aşamada sömürsüz bir toplum düzeni. ... Sömürsüz, savaşız, herkesin kişiliğini rahatça geliştirebileceği bir dünya; kişisel, grupsal, ulusal... -ne dersiniz deyin- çıkarları, genel insanlık çıkarlarıyla uzlaştıran bir dünya...

Eskiden gençliğin çok hoşlandığı ve durmadan tekrarladığı bir slogan vardı: «Gençlik gelecek, gelecek sosyalizmdir». Bence bu slogan ömrünü tüketmiş değil. Nâzım'ın, hatırlarsınız, Kurtuluş Savaşı Destanı'nda şöyle bir bölüm vardı yanılmıyorsam, 26 Ağustos sabahı konuşur iki arkadaş, biri der ki:

«Akif inanmış adam.
Fakat onun ben
inandıklarının hepsine inanmıyorum.
Beni burda tutan şey
şehit olmak vecdi mi?
Sanmıyorum.

Meselâ bakın.
'Gelecektir sana vaadettiği günler Hakkın.'
Hayır.
Gelecek günler için
gökten âyet inmedi bize.
Onu biz kendimiz
vaadettik kendimize»

Arkadaşlar; biz insan olarak, biz kendi kendimize, kendimiz için bu vaadi verdik, vaadimizi tutacak, dünyayı değiştireceğiz."

Sosyalizmin kafa işi olduğu kadar gönül işi de olduğunu biliyorsak ve bu görüşlere bağlanmışsak eğer, öyleyse sırasıdır, Boran'ın tanınmış sözünü o konuşmadaki gibi hep birlikte ve yüksek sesle bir kez daha tekrarlayabiliriz:

"Selâm Türkiye'nin ve dünyanın aydınlık geleceğine".

Aralık 2000

45'lerden 62'ye

Bir Şubat gecesi

Yıl 1962. Aylardan Şubat; herhalde ortaları olmalı. Bir cumartesi akşamı, eşimin yeğenin doğum günü kutlanıyor. Ailenin yakınları, eş dost, özellikle akran çocukları olanlar hep birlikteyiz. Diğerlerini şimdi hatırlamıyorum, ama Boran'lar ve Aybar'lar hâlâ gözlemin önünde. Geceye doğru çocukların koşuşturmaları, çılgınlıkları yavaş yavaş tükenerek yerini büyüklerin sohbetine bırakmasından sonra hepimizin umutla beklediği an geldi çattı. Hazır bulunanlardan birinin önerisi ve herkesin bu öneriye katılımı ile Aybar, kısa süre önce nasıl Türkiye İşçi Partisi'nin Genel Başkanı olduğunu, daha önce herhalde epeyce yinelemiş olmasına karşın fazla nazlanmadan, keyifli keyifli bir kez daha anlatmaya başladı.

Dinleyenler elbette konuyla ilgili olarak az çok bir şeyler biliyorlardı, benim gibi bazıları ise bizzat kendisinden duymuş olarak daha fazlasını da. Ama o geceyi, baştan sona bütün ayrıntılarıyla yeniden dinlemek ve âdeta yaşamak... Bu, gerçekten farklı bir şeydi. Biraz da öncesinden alarak TİP'in kurucuları ile daha önceki tanışma ve ilişkilerini kısaca anımsattıktan sonra sıra o geceye geldiğinde artık salonda çıt çıkmıyor, herkes nefesini tutmuş, Aybar'ın ve eksikleri tamamlamak veya bir ayrıntının üstüne daha kuvvetle basmak için araya giren eşi Siret hanımın sözlerini âdeta yudum yudum içiyordu.

Başlı başına büyük bir heyecan ve coşku konusu olan olayın kendisi kadar oluş biçimi de heyecan ve coşku uyandırıcıydı. Gerçi kurucularla daha önce de kimi konuşmaları olmuştu Aybar'ın, hattâ onu Partiye de çağırılmışlardı. Ama, Aybar o sırada 142'den devam eden davasını ve bundan dolayı Parti'nin uğrayabileceği sıkıntıları ileri sürerek özür beyan etmişti. Oysa şimdiki durum değişikti. Davasını ve olası sıkıntıları bile bile, Parti'yle ilgili tüm önerilerini, Parti'ye girmesini uygun göreceği tüm dost ve arkadaşlarını tamamen benimseyip destekleyeceklerini, sonuna kadar arkasında olacaklarını ifade ile ve yalnız Parti'ye değil, Parti'nin Genel Başkanlığına çağırışları... bu, ilk kezdi.

Ve de karara varıncaya kadar kurucuların kendi aralarında konuyu son kez enine boyuna görüşmeleri uzun zaman almış, vakit gece yarısını bulmuştu. Karar defterine kararı

yazıp tek tek imzalamışlar, bir kez bu karara vardktan sonra saat hesaplarını bir yana bırakıp karardan mutlaka haberli kılmak için hemen, yalnızca oturduğu semti bildikleri Aybar'ın evine doğru, gece yarısında bir ciple yola koyulmuşlardı. Bebek'te kesin ev adresini ancak karakoldan öğrenmişler, yanlarında bir polis ve bir bekçiyle evin kapısına gelmişlerdi. Zil sesinden sonra kapıyı ne olur ne olmaz diye Siret hanım açmış, hele karşısında bir cip dolusu tanımadığı insan ve polisle bekçiyi görünce, o güne kadar sol'ların genel deneyiminin alışkanlığı ile haklı olarak Birinci Şube -şimdiki adıyla terörle mücadele- polislerinin kapıya dayandığını sanmıştı. Neticede durum anlaşılmış; Aybar onlarla birlikte Parti merkezine gitmiş, konuşmuş, sohbet etmişler, Aybar'ı ancak sabaha karşı yeniden evine bırakmışlardı.

“Bu kadar açık bir istek ve destek vaadinden sonra, artık reddedemedim” diyordu Aybar ve sözlerini bağlıyordu: “Bütün tereddütleri, düşünceleri bir yana bırakıp kendilerine teşekkür ettim ve Genel Başkan'lığı kabul ettim.”

Heyecan, coşku dorukta, herkes esrikti adeta. Tam karşımda oturuyordu Boran, göz pınarları yaş dolu titriyordu.

Aybar sözlerini tamamlayınca bir süre tam bir sessizlik egemen oldu salona. Sonra birden herkesin dili çözüldü. Hep bir ağızdan konuşmalar, yeniden kutlamalar, kucaklaşmalar. Kafalarda hep aynı soru: Acaba Türkiye'de bir şeyler değişmeye başladı mı artık, taşlar yerinden oynuyor muydu? Ve uzun yılların deneyimi ve çekingenliği ile bir “acaba” ile birlikte olumlu yanıt. Evet, bir şeyler değişmekte, taşlar oynamaktadır. Meşrebe göre acaba'sı veya olumluluğu ön plânda, ama kimse artık hiçbir şeyin eskisi gibi tıpatıp aynen devam etmeyeceğinin, edemeyeceğinin de farkındaydı.

Düşünülsün bir kez: Sonraları haklı olarak sık sık altı çizildiği gibi Türkiye tarihinde ilk olarak sendikacılar, sendikalarında ve *İstanbul İşçi Sendikaları Birliği*'nde aktif görev yüklenmiş işçi liderleri, daha öncekiler gibi başka herhangi bir öne düşücü veya yol gösterici veya hattâ bir aracı bile olmaksızın, doğrudan kendileri, aralarında toplanıp karar vermiş, bir parti kurmuşlar. Gerçi bu parti küçük bir partiymiş henüz, bu yüzden seçimlere katılamamışlar. Bütün bir yılda örgütlenebildikleri il sayısı iki elin parmaklarına bile varmıyormuş. Bütün bunlar doğru. Fakat bir kere bu parti, adı üstünde işçi partisi, işçi önderlerinin kurup yönettiği, işçilerin partisi. Yalnızca bu olgu dahi bir sol olarak dikkatleri üzerine toplamaya yeterdi. Üstelik şimdi bu parti, tanınmış bir sol aydını, hem de hakkında 142'den açılmış davada verilen mahkûmiyet kararı Temyiz'de bulunan bir aydını tam yetkiyle başına geçmeye çağırıyor. Elbette heyecanlanılacak, coşku duyulacak, esrikleştirecektir ve de Boran'da olduğu gibi gözler dolacaktır.

Daha sonra aynı partide üyelik ve kurullarında birlikte görev, birlikte uzun sürgünlük yılları vb... velhasıl bütün bu nedenlerle sonraki yirmi beş yılda çok yakınmda bulunabilmiş bir kişi olarak Boran'ın, o günden bu yana unutamadığım o ruh hâli ve coşkusunun benzerine çok, çok seyrek tanık olduğumu belirtmek isterim.

Boran'la tanışıklığım

Boran'ı tanıyışım, o 62 gecesine göre -şimdi bu satırları yazarken hesapladım- nerdeyse bir yirmi yıl daha geriye dayanmakta. Bir imza olarak Behice Sadık Boran'ı ilk kez lise yıllarında, bir rastlantıyla okulumuz kütüphanesinde elime geçmiş *Yurt ve Dünya* dergilerinde tanıyıştım. Daha sonra 1945'te ancak tek sayı çıkabilen *Görüşler*'de bir yazısını okudum. Yanılmıyorsam o sırada çokça lâfi edilen, fakat bir türlü gerçekleştirilemeyen Toprak Reformu tasarısı hakkında görüşlerini belirtiyor, ek değişimler gerçekleşmediği takdirde dağıtılacak toprağın kısa bir süre sonra yeniden ağaların ve sermaye kesimlerinin elinde toplanacağını ileri sürüyordu. Ertesi hafta gelmeden, 4 Aralık 1945 *Tan* baskınıyla ne *Görüşler* dergisi, ne *Tan* gazetesi, ne de matbaası kalmıştı geriye. Reform tasarısı ise o hâliyle bile Meclis'te rafa kaldırıldı ve 46 seçimleri ve Demokrat Parti'nin de katıldığı yeni Meclisle birlikte unutuldu gitti.

46'nın Mayısında Söz yayınlanmaya başlamıştı, başyazarı Behice Boran. O sıralar önemli günler yaşıyorduk. Yılların tek ve devamlı iktidar partisi CHP, ağır iç ve dış baskılar altında, artık böyle devam edemeyeceğinin farkındaydı. Olağanüstü Kurultay'ında "sı-nıf" esasına dayalı derneklerin (yani yasal sosyalist parti ve sendikaların) kurulabilmesi, seçimlerin tek dereceli yapılması, üniversite özerkliği gibi bir dizi konuda karar almış, bir-biri ardına yasalaştırmaktaydı. Ne yazık ki, ancak 16 Aralık 1946 sabahına kadar sürebilecek bu geçici demokratikleşme ortamında, arka arkaya sosyalist partiler, Türkiye'nin her tarafında âdeta fişkıncasına sendikalar, sendika birlikleri kuruldu, ilerici gazete ve dergiler yayın yaşamına atıldı.

Bu çerçevede, Temmuz'un ilk günlerinde, benim de yöneticisi olduğum *İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği*, Kasım'da da Ankara'da *Türkiye Gençler Derneği* kuruldu. Ankara'daki derneğin hemen bütün yönetici ve üyeleri Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin ve Fakülte'de de Boran'ın öğrencisiydiler. Dernek görevleri ve ortak arkadaşların aracılığıyla bir bölümünü yakından tanıdım, yeni arkadaşlar edindim. Böylece, öğrencilerinin gözünüyle, yazılarının ötesinde bir öğretmen, bir insan olarak da Boran'ı tanıma mutluluğum oldu.

Arkadaşlarıyla birlikte Fakülte'den atılmak istenmesi, bunun için önce Üniversite kurulları, bu yol yürümeyince açılan dava, o da beraatle sonuçlanınca şeytanın bile aklına gelmeyecek bir yolla, bütçe görüşmeleri sırasında, güya tasarruf için kürsülerinin lağvedilerek açığa alınmaları; bunun üzerine, yabancı üniversiteler ve enstitülerde çalışmak üzere diğer arkadaşlarının dışarıya gitmeleri, onun ise Türkiye'de kalmayı yeğ tutup eşiyile birlikte bir tercüme bürosu kurmak üzere İstanbul'a taşınması... bütün bunları, artık bir de öğrenci derneği yöneticisi olarak daha büyük bir dikkat, üzüntü ve kendisine karşı giderek büyüyen hayranlıkla izlemekteydim.

49/50 ders yılında Derneğin organı *Hür Gençlik* dergisinin yöneticisi ben olmuştum. Nâzım Hikmet'in açlık grevi sırasında kurtarılması için kampanya açılmış, derneğimiz bil-

diriler, telgraflar, imza toplama, toplantı düzenleme gibi etkinliklerle var gücüyle kampanyaya katılmıştı. Dergi olarak da özel bir sayı çıkardık. Sayıyı hazırlarken, Boran'ın Nâzım Hikmet'le ilgili bir incelemesi olduğunu öğrenerek uygun bir bölümünü özel sayıya koydum. (Bugün o inceleme, yayınladığımız bölümün dışında tümüyle yitiktir). Fakat hayır, bir fırsat düşmemişti; kendisiyle karşı karşıya gelmemiş, tanışmamıştım henüz.

Nihayet, 14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonraydı, Haziran'ın başları olmalı; onun arzusu ve çocukluğumdan beri beni tanıyan ortak bir tanışın yardımıyla bir dost evinde bir araya geldik ilk kez. Daha önce de hakkımda kimi bilgilere sahipmiş, ama asıl, dergideki yazıları dikkatini çekmiş ve tanışmayı arzulamış. O sırada Barışseverler Derneği'ni kurmakla uğraşıyordu. Bizim derneğin iki eski başkanı da, öğrenimlerini tamamlamış, biri avukat, diğeri mimar, Vahdettin Barut'la Nevzat K. Özmeriç kurucular arasındaydılar.

Bu ilk görüşme, hemen hemen dört yıla yaklaşan bir süre için, aynı zamanda bir son görüşme de oldu maalesef. Barışseverler Derneği kurulduktan az sonra yeni DP hükümeti Kore savaşına Amerika'nın yanında katılmaya, bunun için de, tam teçhizatlı 5 bin kişilik bir birliğin Kore'ye gönderilmesine karar verdi. Katılırlarsa NATO'ya alınabilecekleri fısıldanmıştı DP ileri gelenlerine.

Hükümet karar vermişti vermesine, ama Anayasa uyarınca bir savaşa ancak Meclis karar verebilirdi. *Türk Barışsever Cemiyeti* kurucu Yönetim Kurulu, bu gerçeği ve bunun dışında da genel barış isteklerini dile getiren bir bildiri yayınladı. Kurucular bizzat dağıttılar. Boran'a Eminönü köprübaşı düşmüştü. Ve de ertesi gün tutuklandılar. İstenildiğinde adliye mekanizması da çok süratli çalışabilir. İddia askerî suç niteliğinde olduğu için Ankara Askerî Siyasî Mahkemesi Savcılığı dosyaya el koydu. Bir hafta sonra Ankara'ya gönderildiler; erkekler o zaman Soğukkuyu'da bulunan Askerî Cezaevi'ne, Boran ve diğer bir kadın kurucu üye, mütercim Rasih Güran'ın eşi Muvakkar Güran da Askerî Cezaevi'nde kadınlar koğuşu bulunmadığından Ulucanlar cezaevine.

Neydi suç: Meşhur 161.ci madde. Yani harp esnasında ammenin (kamunun) telâş ve heyecanını mucip olacak (gerektirecek) derecede asılsız, mübalâğalı (abartılı) veya maksadı mahsusa müstenit (özel maksada dayalı) olarak havadis veya haberler yayan veya millî menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunan kimse 5 yıldan az olmamak üzere ağır hapisle cezalandırılır. Fiil propaganda yoluyla işlenmişse verilecek ceza 3 misli artırılır. Fiil eğer barış zamanında işlenmişse cezanın dörtte üçü indirilir. Ayrıca verilecek cezanın üçte biri ölçüsünde bir sürgün cezası da buna eklenir.

Meşhur, dedim, gerçi daha önceleri de hiç uygulanmamış değildi, ancak Demokrat Parti iktidarının özellikle ilk döneminde bu madde, daha doğrusu "*millî menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyet*" fıkrası, istenen her hareket, söz ve yazının kolaylıkla içine sokulabileceği bu fıkra, başta Kore savaşına karşı çıkanlar olmak üzere o kadar çok kullanıldı ki, sonuçta 141-142 ve 159 gibi herkesçe tanınır, bilinir oldu. Durumun bilincinde olan DP yönetimi, 1954'te yeni seçime giderken bu maddede bir iyileştirme yapma gereğini hissetti; çıkarılan yeni yasa ile "barış zamanı" için cezanın alt sınırı 6 aya indirildi; daha önce de bu suçların yargılanması sivil mahkemelere bırakılmıştı.

Barışseverlerin tutuklanmasından kısa süre sonra oldu. Aylık dergimizin Ağustos sayısında konuyu ele aldık ve bir yandan iktidarın onlara reva gördüğü davranışı protesto eden *Barışçı Gençlik Protesto Ediyor* başlıklı bir yazıyı baş sayfaya koyarken gene ilk sayfada ayrı bir yazıyla gençliği barış savaşımına çağırdık. Bu ilk sayfayı afiş olarak da değerlendirmiştik. Aynı hızla ertesi gün ben de 161.ci maddeye dayalı olarak tutuklanıp Ankara'ya Askerî cezaevine gönderildim. Benim davam biraz geriden barışseverlerinkini izliyordu. Gerçi Boran'la aynı yerde değildik; yargılama boyunca da hiç karşılaşmadık; ancak aynı kader birliği ve diğer erkek kurucularla gece gündüz aynı mekânı paylaşmak, bizzat Boran ve ailesi ile aramda, bir kez yüz yüze görüşmenin çok ötesinde bir yakınlık sağlamıştı sanırım.

Davaları oldukça çekişmeli geçti, hukukçu olan ve olmayan yargıçlar arasında görüş ayrılığı çıkmıştı. O zamanlar yargıç sınıfından olmayan subaylar da askerî mahkemelerde yargıç görevini üstleniyor, üstelik hukukçu olmayan subaylar yasa gereği mahkeme heyetlerinde çoğunluğu oluşturuyordu. Bu görüş ayrılığının sonucu olarak hukukçu subaylara bir de hukukçu olmayanın katılmasıyla tahliyeler, yeniden tutuklanmalar birbirini izledi, neticede 3 yıl 9 aylık mahkûmiyetlerini Askerî Temyizin bozması ile 15 aya hüküm giydiler. Onları bir iki ay geriden izleyen davamın temyiz evresinde ise Temyiz heyetinin bir bölümü Kore sevkıyatı gerekçesiyle değiştirilerek yeni görevlere atanmış bulunuyordu; benim cezam aynen onaylandı. Ancak yukarda sözünü ettiğim 54'teki yasa değişikliği ile tahliye edildim.

Hükümlülüğümün son yıllarını Nevşehir cezaevi siyasi hükümlüler bölümünde geçirirken, cezasının son bölümünü tamamlamak üzere Nevşehir'e gelen Boran'la müdür odasında karşılaştık. Oğlunun doğumunun araya girmesi, yeniden tutuklanmasını geciktirmişti. Birkaç ay, karşı karşıya gelmeksizin gazete vb. yayın alışverişinde bulunduk. Gelişinde ve dönüşünde artık ailemi de tanıyan eşi Nevzat Hatko bizimkilere de uğrayarak karşılıklı selâm ve sağlık haberlerini ilettiler.

Ben tahliye olduğum sırada Boran, *51 TKP tutuklaması* ile ilgili yeni davadaki tutukluluğundan da -6 ay kadar tutuklu kalmıştı sanırım- mahkemece tahliye edilmiş bulunuyordu. Derneğimizin genel başkanlarından, bir süre sonra eşim olacak Yıldız Baştınar da bu son tutuklamada Boran'la aynı kaderi paylaşmış, Harbiye Askerî Cezaevi Kadınlar Koğuşunda birlikte kalmışlardı.

Onlar beraat etti, ben ise aynı davada eski deyimle men-i muhakeme yani "son soruşturmanın açılmasına yer olmadığı" kararını aldım.

Bütün bu ve sonraki acı tatlı günlerin ortak anılarıyla zenginleşmiş ve perçinlenmiş olarak bundan sonra Hatko ve Sargın ailelerinin, aradaki yaş farkına karşın, yakın dostluk ve arkadaşlığı sürdürdü gitti.